

neko trajno dejanje. Dovršenega preteklega dejanja z njim ne moremo zaznamenati razen, ako ga v živahnem pripovedovanju bravcu tako pred očimo, kakor bi se kaj sedaj godilo ali ponavljalo; za četi pa moramo tak opis le s preteklim časom. Tako je pravilen n. pr. tale odlomek v II. poglavju (str. 20): Svetlo se je ozrla (Kastelka) po dolini, kakor bi izbirala pripraven kraj. Pri sebi je dodala: Dveh gadov (= sinov) ne spraviš pod eno streho, razen če mi ostane moči, da postavim še drugemu dom. Zdaj je dovolj zemlje za dva gospodarja. Kastelčevo je izmed najlepših veleposestev v dolini. Joža je letos gotov, Tone piše doktorsko nalogo, Janez maturira« — to se tedaj, ko Kastelka preiščuje, res vrši. Napačen pa je takoj prihodnji stavek in potem celo poglavje. »Vdova čaka počitnic radovedneje ko prejšnje dni (prav: je čakala). Zadnje dni imajo deklet križev pot s pripravljanim fantovske sobe. — — — Nemir jo draži zadnje dni: tolikanj čenčajo vsi o vojni. Toda Kastelka stresa rame: ne bo je vojne. Koleselj stoji zaprežen, mladim gospodom nasproti; vdova komandira po dvorišču, v desni palico, lepo uprto v močni bok; Jernejec se preklada na kozlu. Takrat — kolesa za ovinkom (t. j. so se pripeljali nje sinovi in sosedovi hčerki). In že so tukaj. Sam gospodar je kočijaž, lisec in prama (!) obstaneta kakor vkopana, fant za fantom skače na tla, dekletki skrivata rdečico pod svetlima klobukoma. Kastelka podaja sinovom roko; lizanje tu ni v navadi. Postrani meri Jožo in Janeza, ... Popoldansko solnce sije skozi bele zaves v veliki izbi; miza je belo pogrnjena, posoda odnešena (prav: odnesena), staro vino diši iz brušenih kelihov, ki jih naliva gospa le najbolj častitim ljudem. Gadje (= sinovi) gledajo resno in razgovor se vrti o načrtih« itd. itd. vse do konca poglavja (20—27), s prihodnjimi poglavji pa se začenejo novi prizori in pisatelj jih opisuje prav tako s sedanjikom namesto s preteklim časom.

Kogar niso pokvarile nemške povesti, bo takoj čutil, da bi se mogli ti prizori opisati z nedovršenim sedanjikom le tedaj, če bi se vršili vsi hkrati. Dejanje je naslikano tako, kakor na kaki starodobni sliki, n. pr. spredaj se vidi, kako Bog ustvarja Evo iz Adamovega rebra, nekoliko bolj zadaj na levi se vidi, kako trga Eva jabolko z drevesa in ga daje Adamu, še bolj zadaj na desni pa vidimo že tretjega Adama in tretjo Evo, kako ju izganja kerub z mečem iz raja (oglej si sliko na 1. strani Dalmatinove biblije).

V povesti se dejanje razvija, prizor si sledi za prizorom, zato se mora tisto, kar se razvija, pripovedovati s preteklim časom.

Nemško-francosko rabo nedovršenega sedanjika sem opazil še pri Kraigherju in Mariji Kmetovi. Kraigher je opisal cela poglavja »Mlade ljubezni« s tem časom. V francoščini, še bolj pa v nemščini gre to lažje kot v slovanskih jezikih. V francoščini nadomešča sedanjik v živahnem govoru pretekli in prihodnji čas. V nemščini je sedanjik še bolj izgubil prvotni pomen; z njim se lahko pripoveduje sedanje, preteklo in prihodnje dejanje, naj bo dovršeno ali nedovršeno — torej nadomešča prav za prav šest časovnih razlik, ki jih vsi Slovani strogo ločimo.

Zloglasni nemški sedanjik bega naše pisatelje že od nekdanj. Znan je životopis Vodnikov: Devet let star popustim jegre, luže inu drsanje na jamenskih mlakah, grem voljan v šolo... Od 1770 do 1775 poslušam per jezuitarjih v Ljubljani šest latinskih šol. Tega leta me ženejo muhe v kloster, slišim visoke šole, berem novo mašo, se z obljubami za vezem...

Tako rabo nahajamo zlasti pri naših (in žal tudi drugih slovanskih!) znanstvenikih. »...L. 1836. pride Davorin Trstenjak v Gradec, kjer že najde Cafa, Miklošiča in Vraza. L. 1839. se preseli v Zagreb, kjer se je sprijateljil s hrvaškimi veljaki. Občudovanja vredna je njegova delavnost. Piše hrvaški, slovenski in nemški. Kot profesor na mariborski gimnaziji l. 1850. do 1861. potuje Trstenjak o počitnicah po krajih nekdanjega Norika in Panonije, ogleduje lego krajev, pozveduje po ljudski tradiciji, opazuje živalstvo in rastlinstvo, dela risbe in nabira starine. Ni čuda, da si je Trstenjak med svojimi vrstniki stekel (zakaj ni pisatelj še tu rekel: steka?!) velik ugled. Nemški profesorji mu dostavljajo v pregled svoje spise in celo veliki Mommsen, Grimm i. dr. ga vprašajo večkrat za svet (dr. Kovačič, Straža, 1917, 91. št.)

L. 1909. je zapisal Vl. Levstik v Lj. Zvonu v članku »Poizkus o lepem slovstvu v Slovencih« dve resnični misli. Prva je: »Zatorej se mi vidi: vse, kar moremo zahtevati od lepega slovstva, je lepota snovi, lepota jezika, lepota in solidnost notranje zgradbe; pred vsem pa resničnost« (399). Druga je: »Nadkriljevali so nas razmeroma (starejši pisatelji slovenski) v poznanju jezika« (400).

Dr. A. Breznik.

Slovstvo.

Ante Debeljak: **Solnce in sence.** V Ljubljani 1919. Založila Tiskovna zadruga.

Die Seele mußst du tief auf-
rühren können, Dichter!

Peter Altenberg.

Besede Petra Altenberga mi ne gredo več iz misli: v njih sta zadeta bistvo in definicija lirike. Pesnikova fantazija mora zrasti iz čustva in njegove neposredne sedanjosti. Duša je središče univerzuma, trenutku je podeljena večnostna vrednota. Lirika je poezija človekovega notranjega sveta in menjajočega se razpoloženja. Notranjost pesnikova objame s svojim ognjem celi svet zunanosti; zunanje predstave, zunanji svet, ki se poraja pred pesnikom, mora biti gledan vedno le skozi notranje oko duše, ne opisujoče, ker to je epično. In če se lirični pesnik zateče k golemu zunanemu opisovanju, je to znak njegove slabosti. Če dobiš tako knjigo v roke, se ne moreš ubraniti misli na slikarje, ki se trudijo s pokrajinami, iščejo le zunanjih barv in pozabljajo, da mora biti tudi pokrajina izraz razpoloženja v slikarjevi duši.

Občutje v Debeljakovih pesmih in doživetje je vse preplítico, ostane na površju in se izgubi v slike zunanjih barv. V Geslu, ki je povzeto iz Solnčne pesmi sv. Frančiška, je več globokosti in duše, nego v vseh triindvajsetih pesmih prvega dela zbirke. Debeljak si

je vzela za geslo eno najglobokejših ekspresij, h kateri se trudi povračati se vsa najmodernejša svetovna umetnost — pa je ostal daleč zadaj pri impresijah. Če analiziramo njegove pesmi, dobimo tole črto: Napij se luči, nasrkaj se azurja, kajti komur hoče, pride solnce v svate. Pesnik-otrok mu gre drhtečih rok nasproti in gleda vsakdanja čuda prirode, ki so vedno ista, vedno nova: v jutru gleda, kako se iz mehkih tančic, iz belih meglic izmota mladi dan, kako se oživita priroda in človek. Dan je demant, ki ga objemata zeleni les — ugreznjena luščina in nebes nad njo — poveznjena modrina. In pesnik je žarek, ki se je voljno razlil v vsemir. Zvečer izdihne dan svojo žgočo dušo, belo telo mu sčrni v gosto temo; leže v rakev — širono zemljo; v telesu mrtvega dneva mrgoli vse polno ljudi, grebe v njem in mu sreblje črno strnjeno kri. Ob zatonu oživi vsa narava pred pesnikovimi očmi, pošasti in življenje se prekopicava pred njim. To se pravi: pesnik v vsem vidi silno gibanje, v vsem išče življenja, v vsem ga vidi, veliko, neznansko, čudočudno. V nočni vihri spozna svojo brezmoč in se kolne, ker mu ostaneta v srcu samota in praznosta: zunanji svet je silnejši, nego je hotenje njegove duše. On ostane le sanjač na sneženi poljani, z mrakom v srcu, teman ko oblak, le onemogla želja vzbrsti v njem: raztopi snegove, razkolji oblak in zapali mrakove! Tudi v vojni pokrajini se zazdi sam sebi slab v zaklonu, že skoro presahel — kakor slap v tihoti, ki se solzi.

Iz te brezmoči pade v refleksije. Iskra se vname v njem, zakliče po mladosti, po boju, po moči, da bi se mogel vreči v življenje, rešiti uganke sfing, ki ga obdajajo, in strgati krinko z obraza mračnega časa; živeti, dokler se veriži ob poti nešteto vprašanj: kam se izteka življenje, kam zapada dan mladosti, ali se večno vrne v nepovrat? Smrt! Ona je vsemogočna, nebroj duš izpije, nebroj življenj razlije; odkar je začutil njeno veličast, se mu je razrastel ozki prostor v neizmernost. Dvom, ki je delež njegov, ga straši o polnoči, kajti ni še prišel do luči, še je bolan po njej; še mora glodati gladni črv misli v črepinji, da se zrije k nepoznani Resnici.

Dalj pesnik ne gre. Povrne se zopet nazaj k idiličnim impresijam. V četrtem delu se v tej usodni uri zamisli v slovensko zemljičo, to majhno, ki jo kljub temu še dele. Zaželi si pesti Velega Jože, Martina Krpana, da bi jo skrili v njej, vso, da bi ostala vsa naša posest. Vprašuje narod, ali mu je presunil veliki čas srce in razum, ali je spoznal, da si mora zapisati pravo sodbo sam in prekleti, kakor on-pesnik Iškarkjote.

Ta notranja stran pesmi je položena v blestečo zunanjo formo, iskano novo, polno nakopičenih rim in blestečih verzov, tako, da se ti vse skupaj zazdi samo virtuosno igračkanje. Vse ostanje pri formi, nič več, zato pesmi ne ogrevajo in ne zgrabijo duše. V iskanju za novim se je izgubil pesnik v personificiranem opisovanju, prisposodbah in v formalnosti. *Ivan Dornik.*

Ivan Zorman: Poezije. Cleveland, Ohio, 1919. Str. 88. Cena 1 dolar 25 ct.

Veseli pojav: v daljni Ameriki, kjer je morda dvestotisoč Slovencev našlo svojo drugo domovino, je zagledala lani prva slovenska pesniška zbirka beli dan. Kaj vsebuje? Ali vzdihovanje rojakov, ki hirajo in umirajo v težki borbi za vsakdanji kruh? Ali vriskanje

drugih rojakov, ki so po dolgem trudu našli srečo v novem svetu? G. Z. je prišel nekako pred 20 leti kot desetleten deček s svojim očetom (ki je bil organist nekje blizu Ljubljane) v Ameriko, v Cleveland, največje slovensko naselbino v Zj. Državah. S seboj je prinesel otroške spomine na staro domovino, milo materinščino, nekaj ljudskošolske izobrazbe in svoje siromaštvo. Trda tujina ga je izobraževala nadalje: zdaj je srečen družinski oče ter ljubljene učitelj glasbe v Clevelandu, pevec in pesnik. Pesnik-samouk, bi skoraj rekel, zakaj po prihodu v Ameriko ga je vzgajala ameriška šola. (Angleščino obvladuje popolnoma; prevedel je že nekaj našega Prešerna v ta svetovni jezik.) Muza Zormanova je čistolirična, pripovedne pesnitve ni v zbirki nobene. Njegov učitelj poezije je bil — kakor se meni zdi — Simon Gregorčič: kakor je S. G. pretežno večino svojih pesmi ($\frac{2}{3}$) zložil v štirivrstičnih kiticah, tako tudi naš pesnik, ki ima med 63 — toliko jih je v zbirki — 56 zloženih štirivrstično. Nestrofične ni nobene. In kaj poje? Iz mestnega hrupa hiti ven ali k jezeru (Erie-lake) ali v gozd; gozdna glasba mu je najljubša (str. 8), tam uživa svobodo; rad proslavlja pomlad in majnik (ali ni to vpliv angleške lirike, ki že od Šekspirjevih časov sèm takó ljubi prirodu?); pozimi, ko od Erie-jezera piha ledena sapa, sanja o gorki, bujni Floridi in Kaliforniji (prim. str. 22 »Tam daleč...«). Iz pesmic, v katerih govori o sebi, vidimo, da strastno ljubi petje, pesem (str. 17), ki jo »kipeča, srčna kri rodi« (str. 30), dalje, da je nasproti praktičnemu, le k kupčiji (business) obrnjenemu svetu pristaž idealnega delovanja (»Iz današnjih dni«); čeprav je slovo dal sanjam o nečimerni slavi (str. 19). V njegovih ljubavnih pesmih (20 jih je po številu, str. 33—55) nahajamo deloma znane motive (n. pr. str. 39 »Moč besede« spominja na Gregorčičevo »En ljub pogled — srcé se vžge, en trd izrek — srcé se stre...« ali str. 40 »Deklici« živo spominja na Prešernovo 2. gazelo »Oči sem večkrat prašal...«), deloma pa tudi nove, n. pr. str. 43 »Odsotnost« spominja na Šekspirjeve sonete, izvirna je tudi misel v pesmi str. 54 »Z ljubico pri operi Carmen« (ki bi bila — mimogrede omenjeno — prijetna razlaga k Zupančičevi Carmen za vse tiste, ki opere Carmen še niso čuli). S posebno pristrčnostjo in hvaležnostjo se pesnik spominja svojega umrlega očeta, ki mu je posvetil dve pesmi. (Zdi se mi, da je tu vplival Kette, ki tudi ima sonet »Očetu«.) — Ali nam pove pesnik tudi kaj o svojih rojakih, kaj čutijo, kaj mislijo? V tem oziru pesnik bolj molči; le semtertja kaj čujemo. Najbolj nas gane str. 29 »Pri simfoničnem koncertu«:

»Nedavno, ko sem slušal simfonijo,
v obrazih tožne sem spomine bral,
ki vstali so iz temnih, tajnih hramov,
ki jim nemila je kraljica — žal...«

Preseneti nas »Nočna molitev« (str. 23), kjer pesnik prosi Boga odpuščanja za razne grehe svoje, za trdosrčnost, napuh, škodoželjnost, na koncu pa prosi, da bi ga Bog varoval — »solzavih, vihravih dam«. V silni gonji za dolarjem vidimo tudi idealne duše: Sestro Celestino (str. 59), ki nas spominja Prešernove »Nuna in kanarček«. — Ostane še ena skupina pesmi: domovinske. V teh je njegovo čuvstvo najmočnejše. Slovanska pesem mu je vir vse sreče (str. 5), v tihih nočeh